

végig nem vezetett, semmit végig nem gondolt, a Luegerek és Seipelek tudatosan az idő ellen dolgoztak. Az utód Dollfuss ugyan mi mást csinálhatna. Az osztrák emberkében most tudatosan tenyésztik ezeket a negatívumokat. Dollfuss megajándékozta a varázsszóval: Ständestaat, de értelmét Bauer bogozza ki: „Ez az a varázsszó, melynek mindenki olyan értelmet adhat, amilyen éppen jól esik. A valóságban azonban nem más ez, mint az urnairtózás. Félelem a néptől, melynek döntő szavazat többségét egyik fél sem tudta megszerezni, kísérlet: a hatalmat átadni egy kisebbségnek, viseljük a terhet és a felelősséget mások.“ Az osztrák emberkét a kor ellen dolgoztatják. Létezik és mégsem létezik. Nem akar semmiről sem tudni, nem akar semminek részese lenni és így lesz majd passzív szikrája és megindítója újra egy véres történelemnek. Emberke szó nélkül újra teljesíteni fogja történelmi hivatását és egy új 1914 véglegesen pontot fog tenni Fallada regénye után.

(Stósz)

Fáby Zoltán

NAGY LAJOS FALUREGÉNYE. 1. Nagy Lajos új regénye hosszúéletű kritika napjainkról, napjaink emberéről, társadalmáról és ideológiájáról. Nem is regény ez a kötet, hanem kritika. 1932 magyar faluja kap ebben az írásban maga elé egy olyan varázslatos tükröt, amelybe, ha belépillan, kétségbeesésében elhalványodik, kócos haja megöszül és sovány, kitéhezett arcán előtűnnek a ráncok. Kiskunhalom Budapestről hajón négy óra, vicinálison három, utazási költség harmadosztályú jegy 3 pengő 90. Más szavakkal, de így kezdődik a regény. Kiskunhalom lakosainak száma 2687, a lakóházaké 599, a falu belső területe 400, egész határa pedig 5753 katasztrális hold. Csupa realitás. Ez nem mese, ez nem agyrem, ez a tiszta valóság. Kétség sem férhet már közel ehhez a községhez, amelyet az író, mégha modell kizárásával is dolgozott volna, így megteremtett. Ezek már lexikális adatok, gyanakvóak elővehetik a menetrendet, földrajzkönyvet és térképet, meggyőződhetnek a regény lejátszódo történetének helyrajzi adatairól. Augusztus 17, szerda, a nap 4 óra 58 perckor kel. Bárki utána nézhet a naptárban, nem éri csalódás. Későbbiek folyamán előkerülhet hegy és vízrajzi térkép, szociológiai alapismeretek tára, gazdasági szakkönyvek, rádióműsor, népegészségügyi napló, katekizmus, elemiiskolai tankönyv, az író nem játszik bujósokát, nincs rá eset, hogy bárki is valamiben megfoghatná. Adatainak és ismereteinek halmaza csak Flaubert Bouvard és Pécuchet nagyobbterjedelmű regénytöredékének adatmennyiségéhez mérhető. Ezek után az ember önkéntelenül is a regényben szereplő alakok hiteles fényképei után kutat, születési bizonylatok és halálozási bizonyítványok után. A falu realitásának a képe a legteljesebb. Mindenki benne van, aki a faluban él, csak az író hiányzik belőle, neki csak a szava hallható. Szava, amellyel elmondja a dolgokat, amely szárnyal, lecsap, szenvedéllyel vagy anélkül, gyalázkodón vagy megértve, tudományosan és meleg szatírával, szava, amely csak akkor halkul el, ha az írónak megáll az esze, és semmiképpen sem tudja megmagyarázni a kétségbeejtő dolgokat.

2. Kicsoda egyáltalán ez a Nagy Lajos? Otromba kérdésesen, már látom, felháborodnak mindannyian, akik nem ismerik a helyzetet. Soraim reputációjának védelmében együgyű szavaimról már le is rántom a leplet. Kicsoda ez a Nagy Lajos? Nem kérdés ez természetesen e sorok olvasóinak szemében, akik e kivételes képességű és esalhatatlan szemű írónak termékeny működéséből már eddig is ér-

demlegesen profitálhattak, a kérdés viszont teljes felelősségtudatában, süket zengésében fennáll százezerszámú olvasóközönség minden természetes, (intellektuális) és természetellenes (társadalmi) rétegződésével szemben. E felelősségrevonással szemben siketen áll egy társadalom és annak mesterséges fogyasztóközönsége. Ostoba irodalmi klikkek is siketen állanak a felelősségrevonással szemben, hülye gesztussal hajlamosak az írót háritani mellőzöttségének minden okát. Nagy Lajos megmagyarázható, de bután értelmetlen okok miatt soha nem volt irodalmi pápák kedvence, olvasóközönség bálványja, kiadók dédelgetett sztárja. Világszemlélete volt az, amely őt ezekre a „mél-tóságokra“ fiatalok óta nem predesztinálta. Állandó kritikusai lényege, lelkiismeretessége és magas művészi pretenziói, idegenül különválasztották őt a szórakoztató írók felületes csoportjától és a szemét olvasóközönség hitvány falkájától. Mesterművű kis novelláin, (írói örve többségben rövid novellákból alakul ki), kényszeredetten lóg a köntös, maga a forma, legapróbb írásának a lényege sem képes rá, hogy a világgal ellenségesen szembenálló felfogását eredményesen és polgári olvasóközönség szívének kellemetes módon eltakarja. Nagy Lajos kezdettől fogva baloldali író volt, azok közül való, akiknek részére probléma nem adódik, csak valóság. Szentimentálisnak igazán soha sem volt mondható. Utálat és megértés, gyűlölet és tárgyilagosság oly szerencsés keveréke jelentkezett kezdettől fogva írásaiban, ami irodalmunkban valóban példa nélkül való. Személyi hajlékonysága és teljes embersége tették részére csak lehetővé, hogy azzal a magas irodalommal és kéréhetetlen társadalomkritikával, amellyel kezdettől fogva jelentkezett, annyira amennyire is nem vonták meg tőle a szót. Igazi nagy írói sors ez, igazi nagy írói és emberi sors. Engedjék meg, kritikus szabadságomra hivatkozva, hogy arcképének megvázolásába még a sorsot is belekeverjem. Elképzelhető-e tehát, hogy bármely társadalom, az emberi gondolkodás szűkkörűségét véve alapul, mint tipust, megbocsát, felkarol és lansziroz egy olyan hangot, amely őt gyökereiben támadja. Egy olyan író, akinek, hogy megismételjem, már problémája nincs, minek is probléma, amikor szemünk előtt a letagadhatatlan valóság. Méltatlanul és gonosz eredményképpen ezt az író mellőzték, nem éppen kizárólag reakciós táborok, bizonyos értelemben véve haladottabb csoportok is. Jobboldalon legalább úgy igyekeztek elnyomni, mint baloldalon. Széles rétegek számára „felfedezetlen“ terület maradt. A kritikus itt újból elővonszolja a sorsot. De ezuttal azt a sorsot, amely igazságot szolgáltat, kibékítő és a jót szolgáló. Nagy Lajos, írói pályáján vele együtt indultaktól eltérően, nemhogy magát kiírt íróvá vált volna, de olyan íróvá, akit még a közönség is „ki nem olvasott“. Művei olyan területekké váltak, amelyek újak, termékenyek és ha még felderítetlenek is, de nyilvánvaló állásfoglalásuk miatt a legegyszerűbb eszközökkel hozzájuk közeledők részére is hozzáférhetők.

3. Az a körkép, amit eddigi munkásságának csúcspontjában, a felfogásában teljesen egyéni, konstrukciójában ösvénytvágó regényében, a Kiskunhalomban bemutat, módfelett impozáns. A körkép konturjai erőteljesek, meggátolják, hogy a színek összefolyanak. Közel 150 alakot vonultat fel a regényben, anélkül, hogy zsufolttá tenné a kompozíciót, összetéveszthetetlenül állanak egymás mellett az alakok, összetéveszthetetlenül és emlékezetesen. Meséjét, ha ugyan rendelkeznek sablonos értelemben vett mesével, nehezen lehetne elmondani. Nem is ezen van a hangsúly. Egy nap története ez a regény, 1932 augusztus 17-ének a története, reggel 4 óra 58 perctől kezdve, ami-

kor a nap felkel, másnap reggelig. Az egész falu története ez, a falu lakosaié, állataié, környékéé, a strandé, disznóusztatóé, fáké, a Dunáé, a cséplőgépeké, a dinnye és szőlő árái, a vidám dalokat füttyörésző adóvégrehajtóé, izzadtan a társadalom ellenségei után loholó csendőröké, a legyeké, a pletykáé, a gonoszságé, ostobaságé, tárgyaké és indulatoké. Mennyivel többet mutat, mint egy kikapott figura körülményes egyéni élete, akár egész élete is, születéstől a haláláig. Szenvedély nélküli története ez az emberi élet és település egy kis egészének. Lokalitása éppen arra mutat, hogy ha el is különíthető, de nem egyedülálló. Majdnem az hangzik ki a sorok mögül, az egész világ egy falu. Mindenesetre minden falu egy falu. Minden disznó egy disznó, minden fa egy fa, csak a körülmények változók. Minden falu egy falu, minden nap egy nap, tiszteld atyádat és anyádat, a pénz nem boldogít, csupa keneteljes szavak és konstruktív megállapítások, amik azonban az író szájából kikerülve félreérthetetlen gixert kapnak, megállapításokká válnak, félreérthetetlen megállapításokká, jellemzőkké egy egész társadalomra, sőt mi több egy egész emberiségre. Ez a tény határozza meg a regény helyzetét világszemléletileg. És ez a világszemlélet, bár egy síkon halad társadalmunk megnyilvánulásaiival, velük mégis félreérthetetlenül szembenáll.

4. Nagy Lajos írásai értelmes emberek részére készültek. Értelmes polgárok is elolvashatják, magukévá tehetik, viszont a munkásolvasó sem tud vele sokat kezdeni, ha értelmetlen az illető. A kép, amit faluregényében elénk tár, ha nem is torzkép, de karikatúra. Viszont mi mást is adhat napjaink szabadsága mellett a világ embereiről, eszméiről és megnyilvánulásairól az író, a legtöbb, amit adhat ez. Ami az írók körülveszi, merő karikatúra. Legáltalában is annak a részére, akinek a lehetséges legjobbról, legbecsületesebből és legészszerübből vannak konkrét elképzelései. Nagy Lajos azok közé tartozik, akiknek vannak, nem egy helyen világosan bebizonyította ezt. Ezzel szemben amit láthat és amiről beszámolhat, kétségbeesett karikatúra. Karikatúra, mint ahogy karikatúra egy társadalom, egy gondolkodás, egy rendszer, ami pusztulásának idejét éli, egy épkezláb emberhez viszonyítva egy oszladozó, bomladozó hullakarikatúra kétségtelenül. Karikatúra viszont a kialakuló világrendszer is, mint ahogy karikatúra egy három, négy, vagy öthönapos méhmagzat. Egyáltalán a karikatúrák korát éljük, eszmékben, embertípusokban, gazdasági berendezkedésekben, politikai jelszavakban és minden egyéb fikciókban éppúgy, mint az uccaseprésben, kereskedésben, házépítésben, egyszóval a realitásokban. Ennek a nem megteremtett és átfomált, de valóságában adott karikatúrának visszaadója Nagy Lajos, akinek józansága magában rejti, mint magot, a hitet és akinek kételkedő suttogása egy boldogabb korban hangos kiáltással erősödve felébreszti a bután alvó embereket.

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

PETŐFI HAGYOMÁNYA kitörölhetetlen a magyar irodalomból. Valahányszor új vérkeringés indul, valahányszor új sorakozók lépnek a porondra — irodalmon tül célokkal! — Petőfi módszere, s Petőfi temperamentuma jelenik meg újabb változatban. Nagyon érthető és nagyon természetes ez. Annak a mozgásnak a játéka ez, amely alulról frissíti fel a felszint. Petőfi hagyományának visszatérésekor mindig a legszeleesebb magyart népréteg frissíti fel kiküldött fiaival a szikkadó felsőt. Az az élethelyzet szóla! meg minden ilyen Petőfi-hagyomány visszatérésekor, amely szélességénél fogva a kor értelme és